

NECROLOGIES

JAUME VALLCORBA PLANA

(Tarragona, 21 de novembre de 1949 - Barcelona, 23 d'agost de 2014)

Resulta difícil imaginar la cultura catalana des de la fi dels anys setanta sense la figura singular de Jaume Vallcorba, mort prematurament als seixanta-quatre anys després de patir un tumor cerebral fulminant detectat a penes tres mesos abans. Editor llegendari de Quaderns Crema, professor universitari brillant i escriptor d'obra curta però consistent, Vallcorba encarna a la perfecció el paper de l'agitador cultural, de l'home que sacseja consciències i hàbits i aconsegueix fer més rica la tradició i la societat en què s'insereix. La seva presència sempre va resultar llampant, a contracorrent, i no passava desapercebuda, però, a diferència de tants personatges culturals de nyigui-nyogui, plens de faramalla i buits de contingut, el gruix intel·lectual que hi havia darrere la presència peculiar de Vallcorba no fa sinó engrandir la seva personalitat.

Fill de l'enginyer i gramàtic barceloní Jaume Vallcorba i Rocosa i de Teresa Plana, filla de Constantí, que el 1964 va fundar l'Empresa Plana de transport en autocar, Vallcorba va néixer a Tarragona el 1949, on el seu pare va estar destinat pel Ministeri d'Obres Públiques entre 1943 i 1946 i on havia conegut Teresa Plana, tot i que la família, en què Vallcorba era el més gran de quatre germans, aviat es va traslladar a Barcelona. Va estudiar el batxillerat de ciències a La Salle Bonanova, on ja va començar a fer-se notar com a lletraferit: en una ocasió, va escriure un examen de biologia en vers. Va rebre un excel·lent, però l'*hermano*, després de felicitar-lo, li va dir que no calia que ho tornés a fer.

Tot i haver fet el PREU de la branca de ciències, va triar la carrera de Filosofia i Lletres a la flamant Universitat Autònoma de Barcelona, segons ell per seguir la qui seria la seva primera dona, Pucci Vilurbina. Però el cert és que Vallcorba venia ja d'una tradició familiar profundament lletrada i culta. L'avi patern, bibliòfil, havia tingut una biblioteca de prop de quinze mil volums, que es va perdre durant la guerra civil, i el pare, tot i l'ocupació professional com a enginyer, era un notori lletraferit i va anar aplegant, al seu torn, una àmplia biblioteca, amb molts títols en francès, llengua que el petit Jaume parlava també amb la professora de piano que va tenir, en una primera etapa de la seva condició poliglota, que el va portar més endavant a parlar també italià, anglès i alemany.

L'adolescent Vallcorba, com tants joves de l'època, serà seduït per la cultura pop. A cavall entre la literatura, les arts plàstiques i la música, desenvolupa una inquieta carrera artística amb una clara orientació contracultural. Amic de Pau Riba, a qui més tard publicarà la novel·la *Ena* (1987), participa en concerts del contestatari Grup de Folk, sorgit als últims anys seixanta com a alternativa als Setze Jutges, i escriu ressenyes de discos a la revista *Bocaccio* (1970-73). També fa lectures poètiques "integrals", com "Poeeeetna", al Club de Joves de Tarragona, l'estiu de 1968, que descriu com un acte que barreja "colors, sons psicodèlics, olors i gustos". El 1972 compra al pintor i

gravador sevillà Manolo Gómez el taller de serigrafia Aiguadevidre, i juntament amb Pucci Vilurbina, Oriol Tresserra i Alexandre Ferrer s'introdueix en el món del disseny gràfic, que tindrà un paper rellevant en la seva futura trajectòria editorial. Fins a 1975, a Aiguadevidre s'estampen draps i davantals de cuina que es venen a Detrás, la flamant botiga d'artesanía popular i experimental vinculada a Vinçon, i també es fan estampats pop per a samarretes de Groc, la primera botiga del dissenyador de roba Toni Miró. També s'hi imprimeix paper de regal i cartells, com el del primer concert a Espanya de Frank Zappa, un encàrrec del promotor Gay Mercader.

El taller d'Aiguadevidre es converteix, a més, en un punt de trobada. Per allà circulen Bigas Luna, Joan Brossa i Àngel Jové, que serà el responsable del traç vermell que il·lustrarà les primeres cobertes de poesia de Quaderns Crema. També s'hi organitzen projeccions de pel·lícules cedides per Miquel Porter Moix, i d'aquestes reunions amb tertúlia sorgeix la idea de «Col·lecció 1068», una revista que volia aplegar, segons Vallcorba, «les creacions dels marginals barcelonins o aquells productes que per una raó o una altra no tinguessin cabuda dins les produccions editorials comercials». L'ambició de fer una publicació que combini textos, cintes magnetofòniques i films s'estronca per problemes legals (la vigent llei de Publicaciones unitarias i la censura) i de pressupost, i el resultat és un únic volum, «Pàrking de les feres», editat el 1974 amb peu d'impremta d'Edicions 62 i textos de Josep Murgades, Sisa, Oriol Pi de Cabanyes i Josep Maria Junoy. Després, la revista es converteix en editora i publica en primer lloc *Onades & Estels* (1974), poemari de Vallcorba, i després obres de Bigas Luna i Ràfols-Casamada. El 1976, «A l'hivern, premis especials (1968-1975)», un altre recull de poemes de Vallcorba, d'inspiració textualista, apareix al número 7 de la revista *Els Marges*. La seva breu obra poètica es tancarà, el 1981, amb *Postals*, publicat a «Els llibres de l'Escorpí» d'Edicions 62.

El 1977, Vallcorba participa en la mostra de poesia visual que es fa al Palau dels Esports de Barcelona amb motiu del festival Gespa-Price i per impulsar la campanya per l'oficialitat del català. Comparteix cartell amb Joan Brossa, Narcís Comadira, Antoni Tàpies-Barba, Ràfols-Casamada i Josep Lluís Seguí, entre altres. Alguns d'aquests noms reapareixen en una altra efímera iniciativa de 1977, els dos números de la festiva publicació *Pollen d'entrecoix*, a les Edicions del mil69, que coordina amb Comadira i Quim Monzó, i on intervenen Biel Mesquida, Brossa, Ràfols-Casamada i Murgades. L'eroticisme i la pornografia estan passats aquí pel sedàs de l'humor i la retòrica, sense paraules gruixudes ni explícites, amb un esperit lúdic que combina el textualisme, el còmic i la poesia visual.

Gairebé com un retrat i balanç d'aquells anys, Vallcorba escriu l'article «Underground vol dir metro», publicat a *Els Marges* en dues parts, als números 8 (1976) i 12 (1978). Hi exhibeix un minuciós coneixement dels noms i de les iniciatives que, des de la música, el còmic, la literatura, el cinema i altres mitjans, van marcar aquella etapa d'agitació contracultural i d'experimentalisme en què Nova York, on va passar unes vacances al principi dels anys setanta, substituïa París com a referent de modernitat. Tot i els matisos que, anys a venir, amb més distància, va expressar sobre aquesta etapa («Jo havia passat per una època pop que em va fer trigar vuit anys a entendre que Andy Warhol és un tonto»), aquest camí d'aprenentatge artístic, efervescent i experimental, en què firmava com VallcorbaPlana jugant amb la paradoxa dels cognoms, és un element important en la seva trajectòria i influirà en la tasca editorial posterior.

En paral·lel a tot aquest procés, Vallcorba realitza els estudis superiors des de 1969. El pas per la primera Autònoma, aleshores un cau de renovació i d'autonomia universitària arrecerat al monestir de Sant Cugat, va representar una influència determinant i un eixamplament considerable de perspectives. A l'Autònoma —«quasi una república platònica», en va dir Vallcorba— coneix i rep el mestratge de professors com Gabriel Ferrater («em va fer adonar que Baudelaire era millor que Warhol») i Martí de Riquer, els quals va editar més endavant, igual que a Francisco Rico, també professor i tutor seu. Hi va rebre classes igualment de l'historiador de l'art José Milicua («em va

ensenyar a veure la pintura») i del filòsof Pep Calsamiglia. Acabada la llicenciatura, inicia una carrera universitària que el va portar, primer, com a lector de català i d'espanyol a la Universitat de Bordeus i, després, a fer de professor a l'Estudi General de Lleida i, més tard, a la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, on es va doctorar el 1983 amb la tesi *El cubisme a Barcelona: Josep Maria Junoy*, dirigida per Martí de Riquer, de la qual van sorgir publicacions com l'edició crítica *Obra poètica* de Junoy (1984) i l'assaig *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica* (1994).

De tota aquesta etapa de formació Vallcorba rep una diversitat d'experiències i de coneixements que cristal·litzaran en la seva faceta més coneguda i influent d'editor, que beu tant de les tendències pop, sobretot en el disseny gràfic, com de les lliçons universitàries. De fet, ell mateix va assenyalar que la preparació de la tesi li va permetre descobrir, contra la tendència dominant en la historiografia vigent —la sociologia marxista—, que el classicisme i l'avantguarda no eren contradictoris. L'estudi de les primeres avantguardes europees, centrades a París, el va portar al convenciment que es podia ser clàssic sense ser acadèmic, criteri que va adoptar amb fermesa com a editor.

Però el decantament per la tasca editorial no es produeix aliè a la trajectòria contracultural ni és pas, tampoc, una vocació tardana. De fet, ja el curs 1969-1970, Vallcorba és un dels estudiants (amb Guillem-Jordi Graells, Xavier Lamuela, Lluís Pasqual, Oriol Pi de Cabanyes i Enric Sullà) que participa en la publicació de *Zen*, revista de la Facultat de Filosofia i Lletres de l'Autònoma. *Zen* té una vida efímera i només treu un sol número, però tres anys després la secció d'Hispàniques de la Facultat patrocinarà una nova revista, *Tarot de Quinze*, que dóna cabuda a tota mena de poesia, inclosa l'experimental i la visual, i que durarà fins a 1975. En aquest cas, Vallcorba es responsabilitza del disseny, juntament amb Vicenç Bonàs, i la impressió es fa a Aiguadevidre. El 1973, serà el responsable de l'innovador grafisme de la revista *Els Marges*.

És ja a cap al final de la segona meitat de la dècada del setanta que la trajectòria de Vallcorba es concreta en uns objectius editorials més definits i de més abast. El pòsit de lectures i coneixences universitàries traspua amb força creixent en els seus projectes. Ja a la Universitat de Bordeus, contacta amb Michel Aphenbergo i Danielle Colomine, que posen en marxa *4 Taxis*, una revista avantgardista de vocació urbana i internacional. El primer número, publicat l'abril de 1978, inclou propostes d'artistes de Barcelona, Bordeus, Roma i Nova York, entre els quals Vallcorba, Joan Brossa i Quim Monzó. Més endavant, ja a la dècada dels vuitanta, hi intervindran altres creadors amb qui Vallcorba va tenir relació, com Mariscal, Bigas Luna i el fotògraf Ferran Freixa.

A Bordeus el va a buscar Antoni Bosch, última baula d'una veterana família d'editors, interessat perquè li faci cobertes de llibres. S'entenen fins al punt que Vallcorba assumeix la responsabilitat de la col·lecció «Quaderns Crema» dins el segell Antoni Bosch, Editor. És un pas endavant respecte a les experiències prèvies. Aquí, el 1978, es publica *Uf, va dir ell...*, primer llibre de narracions de Quim Monzó, qui coincideix amb Vallcorba en l'experiència en el disseny gràfic (n'havia estudiat a l'Escola Massana) i en una reorientació cultural que, sense rebutjar la cultura pop, deixa enrere el textualisme i recupera el gust per la narració. La col·lecció «Quaderns Crema» publica també l'*ABCDari il·lustrat* (1978) de Mariscal, un jove dissenyador valencià acabat d'arribar a Barcelona i que beu del còmic underground. Vallcorba enceta també aquí una col·lecció de poesia amb *El corb*, de Vicent Andrés Estellés, *Territori del temps*, d'Albert Ràfols-Casamada, i *Poemes de W.H. Auden*, en traducció de Salvador Oliva.

La colla universitària, molt influïda pels germans Gabriel Ferrater i Joan Ferraté, va ocupant un lloc com més va més preponderant que el contracultural. L'any 1979 és clau. El maig, es presenta al Pla de la Garsa —el mateix restaurant del carrer Assaonadors del barri Gòtic de Barcelona on es coïa aleshores l'efímera resurrecció de la revista satírica *Amb potes rosses*, hereva d'*El Be Negre* i feta per gent propra a Vallcorba com Quim Monzó i Ramon Barnils— el primer número de la revista (o miscel·lània, com de fet es titulava) *Quaderns Crema*. En el consell de redacció partici-

pen amics i col·legues com Lola Badia, Josep Murgades, Francesc Parcerisas, Quim Monzó, Salvador Oliva i Anton Espadaler. Aquest primer número és un monogràfic que reivindicava la figura de Josep Pla en un moment de gran politització literària i universitària, en què l'estructuralisme i el marxisme són corrents dominants. L'irreductible Pla, titllat de kúlak per Joan Fuster al cèlebre pròleg del primer volum de l'*Obra completa*, publicat el 1966, fa nosa en segons quins ambients i, en reivindicar-lo, *Quaderns Crema* fa una ferma declaració de compromís amb la literatura de qualitat, que entén que no s'ha de supeditar ni a la nació ni a la militància política (retret present en l'episodi de *Les flors del Mall*, col·lecció anònima de poemes que satiritzava ferotgement els poetes dels Llibres del Mall, oposats estèticament al grup de Girona i de *Quaderns Crema*, a l'entorn del qual s'ha atribuït l'autoria del recull, presentat —i rebutjat— al premi Carles Riba de 1982). La revista arriba fins al número 9, publicat el maig de 1984.

El camí està encarrilat. L'aliança amb Antoni Bosch no funciona. Els llibres de la col·lecció de Vallcorba es venen poc i Bosch hi perd l'interès. Desfan la societat, però Vallcorba no s'atura i decideix convertir *Quaderns Crema* en una editorial independent. Es planteja fer una cooperativa, però al capdavant dóna el pas endavant tot sol llogant un despatx als baixos del domicili dels seus pares, al carrer Marquès de Mulhacén. El desembre, al cap de set mesos de la sortida de la miscel·lània, Vallcorba presenta les Edicions dels *Quaderns Crema* envoltat d'amics al restaurant La Balsa. Els dos primers títols publicats són un clàssic, *Les poesies d'Ausiàs March* editades per Joan Ferraté, i *El preludi*, primer llibre de poemes d'Antoni Marí, company generacional de Vallcorba, que sembla haver assumit la divisa de J. V. Foix: «M'exalta el nou i m'enamora el vell».

El canvi de col·lecció a editorial és un pur tràmit. De fet, els primers llibres d'Edicions dels *Quaderns Crema* continuen la numeració de les tres sèries iniciades amb Antoni Bosch. Aviat, dos títols que també representen el nou i el vell es converteixen en els primers èxits duradors de l'editorial i contribueixen a consolidar-la: es tracta de les reedicions d'*Uf, va dir ell* (1980) —publicat ara simultàniament amb un nou llibre de contes de Quim Monzó, *Olivetti, Moulinez, Chaffoteaux et Maury...*— i d'*El romanç de Tristany i Isolda* (1981), la traducció que Carles Riba havia fet el 1921 de la refosa d'aquesta història medieval feta per Joseph Bédier. El catàleg que, a poc a poc però sense pausa, va confegint Vallcorba defineix una varietat d'interessos, eclèctica i alhora exigent, que inclou tant clàssics catalans recuperats (Francesc Trabal, Josep Maria Junoy) com nous autors (Valentí Puig, Francesc Parcerisas), literatura medieval (la *Poesia catalana del s. XIV. Edició i estudi del «Cançonet de Ripoll»*, per Lola Badia, o la *Chanson de Roland y el Roncesvalles navarro*, que enceta una col·lecció en castellà, «El Festín de Esopo») i estrangera (Hölderlin, Kafka, Seferis), sense descuidar l'assaig, en què destaquen la *Mètrica catalana* de Salvador Oliva, que s'exhaureix aviat i es reedita, ampliada, diverses vegades; *Sobre el llenguatge*, primer dels rescats de l'obra dispersa de Gabriel Ferrater a cura de Joan Ferraté; i els dos magnífics volums de l'*Heràldica catalana* de Martí de Riquer, que d'ara endavant publicarà gairebé sempre amb Vallcorba. El 1983 destaca l'aparició de *Gertrudis*, primer volum de l'«Obra poètica» de J. V. Foix, a cura del mateix Vallcorba, que ocuparà catorze volums acabats de publicar el 1997.

La tria d'autors i obres defineix la singularitat de l'editorial tant com l'acusada identitat gràfica dels llibres, sòbria i alhora impactant. El gust i els coneixements adquirits per Vallcorba durant la dècada dels setanta es fan presents en les cobertes, inconfusibles, amb il·lustracions retallades sobre fons blanc (firmades per Robert Llimós, Jacint Todó, Ràfols-Casamada i, sovint, Aiguavidre, que vol dir Vallcorba mateix) i el títol i el nom de l'autor amb els característics filets bodonians, fent caixa, un detall classicista que remet a l'edició barroca i noucentista. L'exigència pel llibre ben fet es manifesta en l'atenció a tots els requisits que calen per publicar amb qualitat. Vallcorba pren com a referència editorials com Einaudi, Riccardo Ricciardi i Gallimard, i recorre a Manuel Florensa, expert en tipografia, a Andreu Rossinyol, meticulós i veterà corrector, a Joan Ferraté, que aporta els criteris editorials que va elaborar durant el seu pas, anys enrere, per Seix Barral. Quan la

industrialització del negoci editorial i la generalització del llibre de butxaca porta a abaratir costos i a rebaixar la qualitat del paper i a guillotinar els llocs, mal encolats, cosa que fa que molts llibres es parteixin pel mig i perdin pàgines, Vallcorba fa bandera de la composició en tipus de plom, dels plec de setze pàgines cosits amb fil en paper lliure d'àcid, de la composició harmònica i proporcionada de la caixa de text, i del ritme tipogràfic, après de Giovanni Mardesteig i Josep Maria Pujol, i recupera l'elegància de les versaletes i de les xifres elzevirianes.

Quan el gener de 1985 Vallcorba celebra el cinquè aniversari de l'editorial amb una festa al bar Universal, epicentre de la modernitat (o postmodernitat), a la qual assisteix un ancià Foix que recita algunes inèdites *Cròniques de Fultrason* i llança la cèlebre proclama «Visca el brogit!», Quaderns Crema té ja local propi, al carrer Valls i Taberner, i una presència forta en el món editorial i cultural català, amb una proposta ferma i nítida, tan distant de l'*establishment* que representa la poderosa i veterana Edicions 62 com de la vocació més comercial i superficialment postmoderna de la jove Columna. Vallcorba, atent als canvis en la professió, innova comprant una màquina de composició Berthold que instal·la a l'editorial, i comença a compondre-hi els textos, estalviant un dels nivells d'externalització de la feina. La colla de narradors de Quaderns Crema, veritable referent, s'amplia aquell mateix 1985 amb Ferran Torrent, l'any següent amb Gabriel Galmés i Sergi Pàmies, el 1987 amb Carles Casajuana i el 1989 amb Ramon Solsona. El 1987 enceta un altre ampli projecte —onze volums— de recuperació patrimonial: l'«Obra catalana d'Eugeni d'Ors» i el 1989 comença a publicar l'obra fonamental del periodista Eugeni Xammar.

No sense dificultats, perquè no tots els llibres es venen com els de Monzó i Torrent o l'incombustible *Romanç de Tristany i Isolda*, el desembre de 1989 Quaderns Crema celebra els deu anys amb una altra sonada festa, ara al Palau Güell, que obre les portes a uns anys noranta en què segueix ampliant la nòmina de nous narradors (Antoni Puigverd, Eduard Márquez, Julià de Jòdar, Mercè Ibarz, Ponç Puigdevall, Maurici Pla, Pere Guixà), recuperant clàssics oblidats i incorporant autors estrangers. El model d'editorial de Vallcorba serà objecte d'una tesi doctoral a França, que Edmond Raillard, traductor, entre d'altres, de Sergi Pàmies, Quim Monzó, Ferran Torrent i Ramon Solsona, defensa el 1996 a la Universitat Stendhal de Grenoble. És un model que defineix un gust, publicant no el que la gent vol sinó el que l'editor creu que a la gent li pot agradar. Un model que es planteja un model de llengua àgil i no encarcerada. Una editorial normal, sense peatges polítics, en un país no del tot normal.

Vallcorba abandona la Universitat de Barcelona el 1994 i s'integra a la Facultat d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra, on ensenyarà literatura de tradició europea, sempre entre els dos pols de la literatura medieval i la d'avantguarda. De la primera matèria va publicar dos breus assaigs: *Lectura de la Chanson de Roland* (1986) i *De la primavera al Paraíso. El amor, de los trovadores a Dante* (2013). A la Pompeu Fabra participarà també en la posada en marxa del curs de postgrau en edició (més endavant màster) que hi ofereix des de 1995 l'Institut d'Educació Contínua (IDEC). De fet, el màster d'edició serà l'última i duradora vinculació de Vallcorba amb la docència després que, el 2004, absorbit per l'editorial i una mica desenganyat de l'evolució del món universitari, demana l'excedència com a professor de la Facultat. En aquest sentit, ha quedat com una mena de testament la lliçó magistral que va preparar per a la clausura del màster d'edició i que, greument malalt, ja no va poder llegir l'1 de juliol de 2014. Es tracta d'una encesa i vibrant apologia del llibre, la lectura i l'edició.

Abans d'aquest text memorable, que posa punt final a una trajectòria truncada de manera abrupta i prematura, Vallcorba va viure l'arribada del segle XXI amb un projecte editorial ja plenament consolidat. El 1999 va crear el segell en castellà Acantilado, que, a diferència de Sirmio —iniciativa similar no reeixida que havia engegat al començament dels anys noranta i on debutaria Javier Cercas—, aconseguí un èxit espectacular i es convertirà en una editorial de referència en l'àmbit hispànic. El triomf d'Acantilado, reblat pel premi Nobel de literatura 2002 concedit a Imre

Kertész i marcat per un intens ritme de producció i una àmplia difusió a Espanya i Hispanoamèrica, juntament amb els canvis del mercat editorial, amb l'esclat de les tecnologies digitals i l'eixamplament de l'oferta editorial catalana, van fer que Quaderns Crema quedés una mica eclipsada. Amb tot, Vallcorba va seguir incorporant-hi nous autors, repescant-ne altres d'oblidats i publicant clàssics i traduccions: Francesc Serés, Empar Moliner, Amadeu Cuito, Irene Polo, Verdaguer, Sagarra, *Curial e Güelfa*, Dante... L'editorial es trasllada a un ampli pis burgès del carrer Muntaner. És també ara que Vallcorba torna a casar-se, amb Sandra Ollo, professora i editora universitària, que entrarà més tard a l'editorial i n'assumirà la direcció en morir ell.

Són uns anys carregats de reconeixements. El 2001, el Foment de les Arts Decoratives el premia amb la Medalla d'Or. L'any següent, rep el Premi nacional a la millor tasca editorial que atorga el Ministeri de Cultura espanyol. Després de celebrar, el setembre de 2004, el vintè aniversari de Quaderns Crema amb una altra gran festa, als jardins del Laberint d'Horta, l'any següent l'Ajuntament de Barcelona li concedeix la medalla d'Or al Mèrit Cultural i el govern de Polònia el reconeix amb l'Orde al Mèrit Cultural per la incorporació d'autors polonesos al català i al castellà. El 2010, al cap de tres dècades de trajectòria, Julià Guillamon organitza l'exposició «L'estil Quaderns Crema. Trenta anys d'edició independent, 1979-2009» a la Biblioteca Jaume Fuster de Barcelona, i la Fira Internacional del Llibre de Guadalajara, a Mèxic, li atorga el Reconeixement al Mèrit Editorial. No va ser fins la primavera de 2014, ja molt malalt, que la Generalitat de Catalunya li va concedir el Premi Nacional de Cultura (2014).

En definitiva, la figura de Jaume Vallcorba queda definida per una considerable aportació a la cultura. Si ja és destacable la seva tasca acadèmica, com a professor de diverses generacions d'alumnes, sovint atrets pel magnetisme i la qualitat de les seves classes, dinàmiques i enginyoses, el seu paper com a editor el situa, indiscutiblement, entre grans noms com Cruzet, Janés, Sales, Vergés, Barral i Herralde, no solament per l'extraordinari catàleg de Quaderns Crema i Acanalado, sinó també pel fet que va propiciar una renovació de l'ofici que ha creat escola en editors que es van formar treballant a Quaderns Crema, com Jordi Cornudella, Ernest Folch, Anik Lapointe i Meritxell Anton. La història de l'editorial de Vallcorba és també la història de diverses generacions de professionals de la traducció, del disseny i les arts gràfiques, que van contribuir a afermar l'exigent proposta de qualitat a què ell aspirava. Així, il·lustradors com Leonard Beard i Perico Pastor, els dissenyadors gràfics Albert i Jordi Romero i l'expert Víctor Igual, responsable del taller que va compondre nombrosos llibres de Quaderns Crema, contribueixen a dibuixar una etapa brillant de l'edició a Catalunya en què l'aportació i la lliçó de Jaume Vallcorba van ser decisives i duradores.

Xavier DILLA

ALBERTO VARVARO
(1934-2014)

Tra le perdite recenti della Filologia romanza come disciplina storicamente definita, e più in generale della cultura europea contemporanea, è da annoverare quella di Alberto Varvaro.¹ L'uomo, lo studioso, il professore hanno dedicato al mondo moderno un'attenzione particolare, che va

1. Alberto Varvaro è morto ottantenne a Napoli il 22 ottobre 2014. Era nato a Palermo. Per quarant'anni è stato professore di Filologia romanza all'Università di Napoli, dove ha insegnato anche Sociolinguistica. Dal 2004 era passato dall'Università di Napoli Federico II all'Istituto Superiore di Scienze Umane di Firenze. Un mio contributo sulla sua attività e il suo interesse specifici per la lingua e la letteratura catalana è in stampa in *Aisc. Rivista di Studi Catalani*. In appendice aggiungo una scheda redatta da Vittorio Marmo che è stato tra i suoi primissimi allievi.